

DESCOPERIRI SLAVE DIN SECOLELE VI-VIII ÎN SPAȚIUL CARPATO-DUNĂREAN

DAN GH. TEODOR

Cercetările arheologice privitor la prezența slavilor în teritoriile carpato-dunărene în perioada secolelor VI–VIII d. Hr., la fel ca și în restul spațiului Europei estice și centrale, s-au desfășurat în ultima jumătate de secol cu deosebită intensitate oferind specialiștilor rezultate numeroase și importante. Prin intermediul acestor ample investigații au putut fi obținute date de mare valoare științifică care au completat, în cele mai multe cazuri substanțial, informațiile izvoarelor scrise despre slavi, aducând contribuții valoroase la mai buna cunoaștere a epocii și căilor lor de pătrundere în teritoriile menționate, a precizării conținutului culturii materiale și vieții spirituale proprii acestei populații¹ și nu în ultimul rând, a contactelor lor cu autohtonii romanici în mijlocul cărora s-au stabilit temporar sau definitiv². De asemenea, prin intermediul arheologicii s-au putut cunoaște ponderea și natura influențelor diverse primite în cadrul unor îndelungate și complexe procese de aculturație. Cu toate acestea, destul de multe aspecte referitoare la prezența și cultura slavilor din regiunile de la nordul Dunării de Jos în perioada secolelor VI–VIII d. Hr. au rămas încă puțin sau chiar deloc elucidate, evidențiind necesitatea continuării unor asemenea investigații arheologice.

În legătură cu prezența slavilor în spațiul carpato-dunărean, reamintim că, în polida informațiilor oferite de izvoarele scrise bizantine, care îi menționează aici încă din primele decenii ale secolului al VI-lea, cercetările arheologice întreprinse până acum nu au reușit să descopere cu certitudine vestigii aparținând acestei populații datând mai devreme de mijlocul acestui secol. După

¹ D. Gh. Teodor, *Slavii la nordul Dunării de Jos în sec. VI–VII d. Hr.*, în *Arheologia Moldovei*, XVII, 1994, p. 223–251.

² I. Nestor, *Dominația avarilor și așezarea slavilor*, în *Istoria poporului român*, sub red. A. Oțetea, București, 1970, p. 102–107; D. Gh. Teodor, *Autohtoni și slavi în spațiul carpato-dunăreano-pontic în secolele VI–VII d.Hr.*, în *Din istoria europeii romane*, Oradea, 1995, p. 286–294.

cum s-a mai arătat, cele mai vechi descoperiri de factură slavă atestate în teritoriile carpato-dunărene apar întotdeauna însoțite în așezări sau necropole de vestigii autohtone romanice, date pe baze stratigrafice sau cu ajutorul monedelor bizantine, fibule romano-bizantine și „digitate“, cătărămi, cercei și brățări bizantine etc. aparținând în mare majoritate a cazurilor perioadei celei de a doua jumătăți a secolului al VI-lea și începutul celui următor³. Până în prezent, doar descoperirile de la Ciorțești-Iași⁴, Hansca-Ialoveni (Limbari-Căprăria)⁵ și Codin II⁶ Cernăuți, ar putea fi eventual date și în prima jumătate a secolului al VI-lea, nu mai devreme însă de cel de al doilea său sfert. Este totuși posibil ca vestigii slave și mai timpurii, chiar din primele decenii ale secolului al VI-lea să fie în viitor depistate, dar numărul lor, considerăm că nu va fi prea mare, deoarece grupurile de slavi în această perioadă erau extrem de reduse.

Lipsa vestigiilor slave, în general, în prima jumătate a secolului al VI-lea s-ar putea explica mai ales prin caracterul extrem de mobil al grupurilor de slavi pătrunse în spațiul de la nordul Dunării de Jos. Aceste grupuri erau compuse îndeosebi din elemente militare, alcătuind detașamente de luptă al căror principal scop era atacurile contra orașelor din imperiu, astfel încât deplasarea lor rapidă către sudul Dunării nu a putut lăsa mărturie consistente ale trecerii lor prin spațiul menționat. De abia odată cu colonizarea mării mase a grupurilor slave în regiunile de la nordul Dunării de Jos, probabil pe la mijlocul și în a doua jumătate a secolului al VI-lea, vreme când îi menționează frecvent și scriitorii bizantini, vestigiile slave se vor înmulți vizibil fiind atestate prin intermediul cercetărilor arheologice în numeroase locuri și pe arii întinse. Asemenea vestigii sunt concentrate de regulă în jurul unor mai vechi vaduri de ape, de-a lungul văilor unor râuri mai mari, în zonele mlăștinoase, precum și în arealul pădurilor de foioase, care acopereau mai ales podișurile, lipsind deocamdată în regiunile montane și submontane.

După cum este cunoscut de mai multă vreme, elementele cele mai caracteristice din conținutul culturii materiale vechi slave din perioada secolelor VI-VIII d. Hr. sunt în primul rând cele ceramice. Acestea au fost dispuse de specialiști în două grupuri principale, unul aparținând aspectului cultural de tip

³ D. Gh. Teodor, *op.cit.*, în *Arheologia Moldovei*, XVII, 1994, p. 230–231.

⁴ C. Iconomu, *Descoperiri arheologice din secolul al VI-lea în comuna Ciorțești, jud. Iași*, în *Arheologia Moldovei*, XIV, 1991, p. 106–116.

⁵ Gh. Postică, *Românii din Codrii Moldovei în evul mediu timpuriu*, Chișinău, 1994, p. 104–109.

⁶ I. P. Rusanova, B. A. Timoșciuk, *Kodyn slavjanskije poselenija V–VII vv na r. Prut*, Kiev, 1988, p. 27, 46–53, pl. 3/1–3,7.

*Korceak*⁷, a trebuit *slaviniilor* și altul pus pe seama aspectului cultural de tip *Penkovka*⁸, atribuit *anților*.

Analiza descoperirilor de origine slavă, cunoscute până acum la nordul Dunării de Jos arată clar că ceramica de tip *Korceak* este cea mai răspândită, ea întâlnindu-se îndeosebi în zonele dintre Carpații Orientali și Nistru și în estul Câmpiei Munteniei, între Carpații de Curbură și Dunăre și într-o proporție mai mică în restul Munteniei, Olteniei, Banatului și în sud-estul Transilvaniei. În resul teritoriului carpato-dunărean și în Dobrogea astfel de resturi ceramice nu sunt atestate arheologic.

Cele mai importante vestigii de tip *Korceak* sunt ilustrate de descoperirile de la Codin I și II, Rașcov II–III, Hansca, Botoșana II, Davideni II, Succava–Șipot, Sărata Monteoru, Șirna, Dulceanca și teritoriul actual al orașului București, în regiunile extracarpatic⁹, Poian, Bezid, Cernatu și Sălașuri în sud-estul Transilvaniei¹⁰. În unele din obiectivele cercetate (Rașcov, Succava–Șipot, Sărata Monteoru, București-Ciurel, etc.) acest tip ceramic se întâlnește în proporție destul de mare, uneori chiar aproape de 50%, însă în marea majoritate a cazurilor el este atestat în procentaj mult mai mic, de abia de 10–15%, mai ales în obiectivele din Muntenia, Oltenia și Banat.

Mult mai rar este atestat aspectul ceramic de tip *Penkovka*, pe care mulți specialiști l-au atribuit slavilor *anți*. În ceea ce îi privește pe *anți* noi considerăm, la fel ca și alți cercetători, că aceștia reprezentau în realitate un conglomerat de populații nomade și seminomade (cutriguri, utriguri, bulgari, onoguri etc.), în care erau incluse și grupuri de slavi, toate aflate sub suzeranitatea unei aristocrații militare *alane*¹¹. De aceea, nu întotdeauna acolo unde au fost decoperite resturi ceramice de tip *Penkovka* trebuie să considerăm că avem de-a face în totalitate cu grupuri de slavi.

⁷ V. P. Petrov, *Rannoslav'janski pam'atki Korčeskogo tipa*, în *Arheologia*, XIV, Kiev, 1962, p. 3–14; I. P. Rusanova, *Slavjanski drevnosti VI–IX v v mezdu Dneprom I Zapadnym Bugom*, Moscova, 1973, p. 8–79; V. V. Sedov, *Vostočnye slavjane v VI–XII v v*, Moscova, 1982, p. 10–19.

⁸ I. P. Rusanova, *Pamjatniki tipa Pen'kovka*, în *Problemy Archeologii*, Leningrad, 1978, p. 114–118; V. V. Sedov, *op.cit.*, p. 19–28.

⁹ D. Gh. Teodor, *op.cit.*, p. 229–230 cu întreaga bibliografie a problemei.

¹⁰ Z. Szekely, *Slavii și populația băștinașă în sud-estul Transilvaniei în Aluta*, III, Sfântu Gheorghe, 1971, p. 131–134; idem, *Așezări din secolele VI–IX în sud-estul Transilvaniei, în Aluta*, VI–VII, Sfântu Gheorghe, 1974–1975, p. 35–46.

¹¹ G. Vernadsky, *On the origins of the Antae*, în *Journal of the American Oriental Society*, 59, 1938, p. 96–112; Gh. Brătianu, *Marea Neagră. De la origini până la cucerirea otomană*, vol. I, București, 1988, p. 216–217; D. Gh. Teodor, *Unele considerații privind originea anților*, în *Arheologia Moldovei*, XVI, 1993, p. 205–213; I. Corman, *Migrațiile din sec. V–VII în spațiul carpato-nistrean (Problema anților)*, în *Revista Arheologică*, 1, Chișinău, 1993, p. 93–99.

În general, ceramica de tip *Penkovka* este mult mai puțin numeroasă în teritoriul de la nordul Dunării de Jos. Ea este documentată mai ales în zonele de la răsărit de Carpați, procentul ei în așezări fiind totuși destul de scăzut. Destul de rar ea este atestată și în estul Munteniei, sud-estul Transilvaniei și în zonele Dobrogei. În unele din obiectivele cercetate în zonele de la răsărit de Carpați și din estul Munteniei ceramica de tip *Penkovka* apare în proporții variate, împreună cu aceea de tip *Korceak* și romanică, de tip *Costișa-Botoșana-Hanska*¹² sau de tip *Ipotești-Cândești*¹³. În teritoriile Olteniei, Banatului și în cea mai mare parte a Transilvaniei ceramica de tip *Penkovka* nu a fost încă atestată. În marea majoritate a cazurilor în obiectivele în care acest tip ceramic a fost documentat el este de obicei însoțit de obiecte vestimentare și de podoabă de caracter nomad, precum și de origine bizantină cum sunt aplicile de tip *Martinovka*, fibule niproviene de tip *Pastyrsk* sau antropozoomorfe, cățărâmi, brățări, etc., cele mai multe dintre acestea fiind produse în atelierele goto-bizantine din Crimeea sau de pe litoralul de nord al Mării Negre¹⁴.

Faptul că vestigiile ceramice de tip *Korceak* și *Penkovka* apar în zonele de la răsărit de Carpați și în estul Câmpiei Munteniei împreună cu cele autohtone de tip *Costișa-Botoșana-Hanska* sau de tip *Ipotești-Cândești*, dovedește că în a doua jumătate a secolului al VI-lea *sclavinii* și *anții* au venit în contact direct cu populația romanică, multe din grupurile de slavi stabilindu-se definitiv aici.

Este important de reținut faptul că în ultimii ani unii cercetători de peste hotare încearcă să acrediteze ideea că în ansamblul lui aspectul de civilizație de tip *Ipotești-Cândești* din zonele Munteniei și Olteniei ar fi aparținut slavilor, în ciuda trăsăturilor sale pregnante romanice¹⁵. Se uită, intenționat sau nu se cunoaște bine faptul că, în cadrul culturii de tip *Ipotești-Cândești* locuința și cuptorul sunt în marea lor majoritate de veche tradiție daco-getică, în proporție foarte ridicată ceramica fiind lucrată cu roata, vădind evidente tradiții și amprentă provincial romană, că ceramica lucrată cu mâna prezintă forme și ornamente de sorginte dacică pe care slavii nu le-au folosit niciodată și în sfârșit, că uneltele sunt evaluate atestând clare trăsături romane.

¹² D. Gh. Teodor, *Conceptul de cultură „Costișa-Botoșana”*. Considerații privind continuitatea populației autohtone la est de Carpați în secolele V-VII e.n., în *Studia Antiqua et Archaeologica*, I, Iași, 1983, p. 215-225; idem, *Civilizația romanică la est de Carpați în secolele V-VII e.n. Așezarea de la Botoșana-Suceava*, București, 1984.

¹³ S. Dolinescu-Ferche, *La culture „Ipotești-Cândești-Ciurel”*. La situation en Valachie, în *Dacia*, XXVIII, 1984, 1-2, p. 117-147.

¹⁴ D. Gh. Teodor, *op.cit.*, în *Arheologia Moldovei*, XVII, 1994, p. 230-234.

¹⁵ V. V. Sedov, *Slavjane v rannem srednevekovie*, Moscova, 1995, p. 95-108.

Încercând să impună concluzia că slavii au locuit în număr mare și continuu teritoriile extracarpătice aceeași cercetători de peste hotare trec sub tăcere existența culturii autohtone, romanice, de tip *Costișa-Botoșana-Hansca* din zonele carpato-nistrene¹⁶, în conținutul căreia ceramica lucrată la roată, tipul de locuință și cuptor, uneltele, circulația monetară bizantină și numeroasele importuri din imperiu sunt elemente definitorii care subliniază trăsăturile sale daco-romanice ce nu pot fi puse pe seama slavilor arhaici.

Luându-se în considerație repartitia geografică a vestigiilor aparținând în mod cert slavilor și îndeosebi concentrările unor obiective ale acestora din anumite părți ale spațiului nord-dunărean s-a încercat să se precizeze zonele în care activau, către sfârșitul secolului al VI-lea conducătorii militari slavi ca Ardagast, Musokios, Piragast sau Dauritas, menționați de izvoarele scrise ale vremii în legătură cu existența unor conflicte militare între grupurile conduse de către ei și armatele bizantine. După cum s-a presupus aceste zone erau situate în Câmpia Dunării, între cursurile râurilor Dâmbovița, Ilfov, Ialomița, Buzău și Prut¹⁷. În aceste zone, în a doua jumătate a secolului al VI-lea s-au putut forma probabil câteva „sclavinii” temporare care ulterior anului 602 s-au destrămat, marca masă a slavilor deplasându-se în regiunile de la sudul Dunării, unde s-au stabilit definitiv¹⁸.

Resturi încă destul de numeroase de slavi au continuat să viețuiască în zonele de la nordul Dunării de Jos în contact tot mai strâns cu populația autohtonă după cum o dovedesc unele materiale ceramice specifice slave, precizate pentru secolele al VII-lea și al VIII-lea, atât în așezări, cât și în unele complexe funerare. Asemenea descoperiri sunt cunoscute în regiunile de la est de Carpați la Lozna-Străteni, Borniș, Valca Mare, Hansca sau Codin¹⁹, în Muntenia la Șirna, Radovanu sau Dulceanca IV²⁰, sau în Transilvania la Sălașuri, Crăciunești și Lăpușci²¹.

¹⁶ *Ibidem*, p. 10–38 și 68–94; vezi și V. D. Baran, *Prazskaja Kul'tura podnestrovja (Po materialam poselenii u.s. Raškov)*, Kiev, 1988, p. 56–79.

¹⁷ I. Nestor, *op.cit.*, p. 104; M. Comșa, *Unele considerații privind situația de la Dunărea de Jos în secolele VI–VII*, în *Apulum*, XII, Alba Iulia, 1974, p. 303–313.

¹⁸ D. Gh. Teodor, *op.cit.*, p. 227.

¹⁹ I. P. Rusanova, B. A. Timošciuk, *op.cit.*, p. 10–45; D. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V–XI e.n.*, Iași, 1978, p. 43–44, 81–82; Gh. Postică, *op.cit.*, p. 104–109.

²⁰ M. Comșa, *Unele date privind așezarea din sec. VI–VII de la Radovanu, jud. Ilfov*, în Muzeul Național, II, București, 1975, p. 335–341; Șt. Olteanu, V. Teodorescu, N. Neagu, *Rezultatele cercetărilor arheologice de la Șirna (jud. Prahova) cu privire la secolele III–XI e.n.*, în *Materiale-Oradea*, 1979, p. 227–279; *idem*, *Rezultatele cercetărilor arheologice de la Șirna-Prahova*, în *Materiale-Tulcea*, 1980, p. 417–419; Șt. Olteanu, N. Neagu, *Rezultatele cercetărilor de la Șirna-Prahova*, în *Materiale-București*, 1983, p. 384–386; S. Dolinescu-Ferche, *Habitats des VIe et VIIe siècles de notre ère à Dulceanca IV*, în *Dacia*, XXXVI, 1992, p. 153–177.

²¹ Z. Székely, *op.cit.*, în *Aluta*, VI–VII, 1974–1975, p. 35–46; R. Popa, R. Harnoiu, *Mărturii arheologice din Maramureș aparținând mileniului I e.n.*, în *Studii și Cercetări de istorie*

Trebuie spus totuși că din a doua jumătate a secolului al VII-lea, odată cu începutul însușirii de către slavi a tot mai multe bunuri ale civilizației autohtone, cu care au venit tot mai strâns în contact, ca urmare a sedentarizării unor grupuri, ca și a conviețuirii (uneori în cadrul aceluiași sat) cu romanicii, elementele arhaice slave dispar sau se transformă radical fiind destul de dificil de depistat prin investigațiile arheologice, în conținutul unei culturi materiale care devine la un moment dat bun comun.

Spre deosebire de așezări, cimitirele din secolele VI–VIII care pot fi puse în legătură cu slavii sunt foarte puțin numeroase. În afară de marea necropolă de incinerare de la Sărata Monteoru²² care ar fi putut să constituie cimitirul unei „slavinii“, formată temporar în zona bazinului râului Buzău, celelalte complexe funerare considerate de unii specialiști drept slave (Silișteea, Cobusca Veche, Cepănos sau Căndești)²³ sunt rare și de obicei izolate, ceea ce limitează foarte mult posibilitatea reconstituirii ritului și ritualurilor practicate de slavi la nordul Dunării în perioada secolelor VI–VII d. Hr. De altfel și în teritoriile lor de origine decoperirile funerare din perioada secolelor V–VII d. Hr. care ar putea fi puse în mod cert pe seama slavilor, sunt destul de rare și în cele mai multe cazuri puțin relevante pentru a constitui bune criterii de comparații sau analogii.

Este foarte posibil ca, spre sfârșitul secolului al VII-lea, ca urmare a pătrunderii către sudul Dunării a grupurilor de bulgari conduși de Asparuh (679–680) sau poate ca o consecință directă a deplasării prin pasurile Carpaților Nordici a detașamentelor avarice din cel de al doilea *Caganat*, unele grupuri de slavi să se fi infiltrat treptat în anumite zone de la est de Carpați, sau în centrul Transilvaniei adăugându-se resturilor de populație slavă stabilită definitiv aici. Aceste noi grupuri de slavi, desigur puțin numeroase, par să fie dovedite printr-o serie de vestigii caracteristice, databile în general către sfârșitul secolului al

Veche și Arheologie, 40, București, 1989, 3, p. 258–261; I. Stanciu, *Așezarea prefeudală de la Lăpușel, jud. Maramureș*, în *Ephemeris Napocensis*, IV, Cluj-Napoca, 1994, p. 302–308.

²² I. Nestor, *La Nécropole slave d'époque ancienne de Sărata Monteoru*, în *Dacia*, I, 1957, p. 289–295.

²³ G. P. Sergeev, *Raskopki Srednevekovogo slavjanskogo poselenija v Cobusca Veche (Moldavskaja SSR)*, în *Materialy L'issledovanija po arheologii Jugo-Zapada SSSR i RNR*, Chișinău, 1960, p. 297–307; I. A. Rafalovič, V. L. Lapușncan, *Raboty Reutskoi arheologičeskoj ekspedicii*, în *Arheologičeski Issledovanija v Moldavii*, 1972 g, Chișinău, 1974, p. 136–140; O. M. Prihodniuk, *Rannoslavjanskije poselenija v Srednem Podnestrovoe*, în *Rannesrednevekovye vostočnoslavjanskije drevnosti*, Leningrad, 1974, p. 226; D. Gh. Teodor, *Novye dannye o slovjanach v Karpato-Dunajskich oblastjach v VI–VII v v n.e.*, în *Interaktionen der Mitteleuropäischen Slawen und andere Ethnika im 6–10. Jahrhundert*, Nitra, 1984, p. 261–262, 264.

VII-lea și începutul secolului al VIII-lea. Ele apar în așezări împreună cu materiale autohtone în unele obiective din regiunile carpato-nistrene ca cele de la Lozna–Străteni, Pojorăni, Borniș, Băiceni, Cavadinești, Hansca, Trebujeni, Brănești și Odaia²⁴, în Muntenia la Șirna, Radovanu sau Dulceanca IV²⁵, precum și în Transilvania la Șălașuri, Bezid, Crăciunești sau Lăpușel²⁶.

Ele sunt reprezentate prin vase întregi sau fragmentare (vase borcan cu corpul bitronconic sau oval) ornamentate pe buză sau pe umăr cu împunsături, diverse linii, dar mai ales cu motive reprezentând „șnurul înfășurat“, element decorativ specific ceramicii slave din secolele VII–IX de tip *Romen* sau *Borșevo*²⁷.

Noulul grup de slavi pătruns în Transilvania în cursul secolului al VIII-lea îl aparțin și mormintele tumulare, cercetate mai demult la Someșeni, Apahida și Nușfalău²⁸.

Alături de resturi ceramice în unele complexe de locuire din așezări sau uneori izolat au fost descoperite și unele obiecte specifice culturii materiale slave, remarcându-se îndeosebi cuțitele din fier prevăzute la unul din capete cu volute. Asemenea obiecte considerate ca fiind folosite în practicile magico-religioase au fost descoperite de exemplu, la Lozna–Străteni, Revna, Pererăta, Trebujeni, Brănești I și izvoare Bahna, localități situate în jumătatea nordică a regiunilor carpato-nistrene²⁹. Ele au fost vehiculate probabil de către ultimile grupuri de slavi pătrunse în aceste zone extracarpatiche, ca urmare a antrenării lor aici, așa cum am mai menționat, de către avarii celui de-al doilea Caganat. Datarea acelor cuțite numai în perioada secolului al VIII-lea ni se pare mai aproape de realitățile vremurilor respective, deoarece despre o migrație slavă mai târzie decât această epocă (adică în secolele IX–X d. Hr.) nu mai poate fi vorba în regiunile de la nordul Dunării de Jos.

²⁴ D. Gh. Teodor, *op. cit.*, Iași, 1978, p. 43–44, 81–82, fig. 47/2; 51/8; I. A. Rafalovič, *Slavjane VI–IX veka v Moldavii*, Chișinău, 1972, p. 169, fig. 28/3, 6–7; 29/5–7.

²⁵ S. Dolinescu-Ferche, *op. cit.*, p. 158–177, fig. 29/8, 12–13.

²⁶ Z. Szekély, *op. cit.*, p. 35–46; R. Popa, R. Harhoiu, *op. cit.*, p. 258–261; I. Stanciu, *op. cit.*, p. 267–322.

²⁷ I. I. Leapușkin, *Gorodišče Novotroitzkoe*, Moscova, 1958, p. 32–42, fig. 18; 19; 24/1–5; V. V. Sedov, *op. cit.*, 1982, p. 51, 136, pl. XVII/7–8; XXXIII/13–16.

²⁸ M. Macrea, *Slavjanskii mogil'nik v Someșeni*, în *Dacia*, II, 1958, p. 351–370; idem, *Necropola slavă de la Someșeni (r. și reg. Cluj)*, în *Materiale*, V, București, 1959, p. 519–527; idem, *Șantierul arheologic Someșeni-Cluj*, în *Materiale* VI, București, 1959, p. 515–522; M. Comșa, *Săpăturile de la Nușfalău*, în *Materiale*, VII, București, 1961, p. 519–529; M. Rusu, *Note asupra relațiilor culturale dintre slavi și populația românească din Transilvania (sec. VI–X)*, în *Apulum*, IX, Alba Iulia, 1971, p. 722.

²⁹ I. Mitrea, *Elemente slave în cultura secolelor VIII–X din spațiul carpato-danubiano-pontic. Cuțitele cu volute și semnificația lor*, în *Din istoria Europei Romane*, Oradea, 1995, p. 295–300.

Exemplarele de cuțite din fier prevăzute cu volute, dateate mai târziu (în secolele IX–X d. Hr.), ca cele decoperite la Dinogetia, Bucov sau Madara din zonele imediat limitrofe cursului inferior al Dunării, se încadrează în alt tip, fiind vehiculate aici în alte circumstanțe culturale economice și politice³⁰.

Tot în legătură cu prezența slavilor în teritoriile de la nordul Dunării de Jos trebuie puse o serie de elemente de cult cum ar fi statuetele miniaturale din lut, reprezentând schematic oameni și animale precum și mici pâini din lut. Obiecte de acest fel au fost descoperite de exemplu la Hansca, Trebujeni, Mălăieștii Vechi, Odaia, Skok, Hucea, Dănceni, sau Brănești I, în regiunile dintre Prut și Nistru³¹, precum și la Botoșana, Suceava–Șipot, Davideni, Lozna–Străteni, Valea Mare, Izvoare Bahna, Banca și altele aflate în zonele dintre Carpați și Prut³² sau la Dulceanca și teritorul actual al orașului București în Muntenia³³. Aceste statuiete antropomorfe sau zoomorfe reprezentând de obicei oameni, cai, oi, bovine, sau poate și animale sălbatice au analogii directe în lumea slavă din regiunile răsăritene sau centrale ale Europei³⁴, fiind folosite în cadrul unor practici magico-religioase. Existența lor în secolele VII–VIII d. Hr. și chiar mai târziu în perioada secolelor IX–X d. Hr. atestă în mod cert păgânismul la slavii din aceste zone ale Europei de sud-est, păgânism ale cărei reminiscențe vor dăinui la aceste populații și după ce vor adopta pe scară largă creștinismul³⁵.

Alături de elementele magico-religioase sau de cultură materială de sorginte slavă, pentru perioada secolelor VI–VIII d. Hr. pot fi precizate și altele privitor la tipul de locuință, cuptor și anexe gospodărești prezente la nordul Dunării de Jos datorită procesului de sedentarizare a unor grupuri mai mari sau mai mici de populație slavă.

În general, elementele de cultură materială și viață spirituală slavă de la nordul Dunării de Jos sunt, pentru această vreme, nu prea numeroase. Cu toate

³⁰ Idem, p. 298.

³¹ I. A. Rafalovic, *op. cit.*, p. 117–120, fig. 18/1–4, 11, 13; idem, *Issledovanija ranneslavjanskich poselenij v Moldavii*, în *Archeologičeskie Issledovanija v Moldavii (1970–1971 g.)*, Chișinău, 1973, p. 153, fig. 10/10; 11/7–8; N. P. Telnov, R. A. Rabinovič, *Rezultaty rabot po poselenij Skok*, în *Archeologičeskie Issledovanija v Moldavii*, 1985 g., Chișinău, 1990, p. 206, 210.

³² D. Gh. Teodor, *op. cit.*, Iași, 1978, p. 21, fig. 7/24; idem, *op. cit.*, București, 1984, p. 35, fig. 26/2 (o mare parte a descoperirilor sunt încă inedite).

³³ S. Dolinecu-Ferche, *op. cit.*, p. 128, 172–175, fig. 7/1–5; 14/6, 22; 16/2; 20/7–8, 10–11, 15; idem, *Ciurel, habitat des VIe - VIIe siècles de notre ère*, în *Dacia*, XXIII, 1979, p. 223, fig. 11/4–5.

³⁴ B. Novotný, *Hromadný nález hloněných votivních symbolů ze Slovanského hnízceiho hradu u mikulčic*, în *Památky Archeologické*, LVII, 1966, p. 649–685.

³⁵ B. A. Rybakov, *Jazyčestvo Drevnei Rusi*, Moskva, 1988.

acestea cercetările arheologice viitoare vor putea fi în măsură să le evidențieze, diferențându-le corect, de cele aparținând populației autohtone.

Deși nu sunt atestate în procentaje foarte mari, descoperirile cunoscute până în prezent arată cu destulă claritate că elementele de cultură materială și de viață spirituală vehiculate de slavi în regiunile carpato-dunăreano-pontice în perioada secolelor VI–VIII d. Hr. sunt peste tot prezente etalând o destul de mare varietate și un specific aparte în cadrul largului proces de aculturație desfășurat în zonele geografice amintite. Precizarea vestigiilor slave din secolele VI–VIII în contextul general al evoluției societății din aceste regiuni prezintă fără îndoială o deosebită importanță, prin intermediul lor oferindu-se posibilitatea unei mai bune cunoașteri a contribuțiilor pe care ele le-au adus la definitivarea trăsăturilor care caracterizează civilizația din această parte a Europei de sud-est și implicit, a limitelor cronologice, culturale și etno-demografice în care s-a desfășurat și definitivat complexul proces de asimilare a acestora în masa populației autohtone romanice.

Legenda figurilor

Fig. 1. Harta principalelor obiective din secolele VI–VIII d. Hr. care conțin și vestigii slave. 1, Rașcov; 2, Pererâta; 3, Revna; 4, Hliboca; 5, Codân; 6, Botoșana; 7, Lozna-Străteni; 8, Suceava-Șipot; 9, Băiceni; 10, Alcedar; 11, Lopatna; 12, Siliște; 13, Trebujeni; 14, Cobusca Veche; 15, Brănești; 16, Ciortești; 17, Iași; 18, Dănceni; 19, Hansca; 20, Davideni; 21, Borniș; 22, Izvoare-Bahna; 23, Dodești; 24, Căndești-Vrancea; 25, Sărata Monteoru; 26, Budureasca; 27, Șirna; 28, București; 29, Băleni; 30, Dulceanca; 31, Balta Verde; 32, Cernatu; 33, Poian; 34, Filiași; 35, Sălașuri; 36, Someșeni; 37, Apahida; 38, Nușfalău; 39, Lăpușel; 40, Lazuri; 41, Crăciunești.

Fig. 2. Ceramică slavă de tip Korceak din secolele VI–VII d. Hr., 1,5 Suceava-Șipot; 2, Botoșana; 3, Sărata Monteoru; 4,7 Codân; 6, Hliboca; 8, București-Străulești; 9, Dulceanca.

Fig. 3. Ceramică slavă de tip Penkovka din secolele VI–VII d. Hr. 1,9 Sărata Monteoru; 2, Rașcov; 3, Budeni; 4, Dănceni; 5, București-Militari; 6-7, Ciortești; 8, Hliboca.

Fig. 4. Ceramică slavă din secolele VII–VIII d. Hr. 1-2, Lozna-Străteni; 3, Pererâta; 4, Pojorâni; 5-6, Dodești; 7,9, Izvoare-Bahna; 8, Oituz.

Fig. 5. Fragmente ceramice slave din secolele VII–VIII d. Hr. 1,7 Lozna-Străteni; 2-4, Hansca; 5,8, Crăciunești; 6, Pererâta; 9, Odaia.

Fig. 6. Obiecte vehiculate de slavi, din secolele VII–VIII d. Hr. 1-2,4,7, Hansca; 3, Suceava-Șipot; 5, Dulceanca; 6, Siliștea; 8, Rașcov; 9, Rateșul Cuzci.

Fig. 7. Cuțite de fier prevăzute cu volute, din secolele VIII–IX d. Hr.; 1, Lozna-Străteni; 2, Revna; 3, Izvoare-Bahna; 4, Trebujeni; 5, Brănești; 6, Alcedar; 7, Bucov; 8, Dinogetia.

Fig. 8. Figurine antropomorfe și zoomorfe din lut, datând din secolele VI–VIII d. Hr.; 1, 3-4, 14,16, Lozna-Străteni; 2, Mălăești Vechi; 6, Dănceni; 5, 7-8, 10,13, Hansca; 9, Scoc; 11, Botoșana; 15, Valea Mare.

DÉCOUVERTES SLAVES DES VIe – VIIIe SIÈCLES AP. J.-CH. DANS L'ESPACE CARPATO-DANUBIEN

Résumé

Les recherches archéologiques concernant la présence des Slaves sur le territoire carpato-danubiens entre le VIe et le VIIIe siècles ap. J.-C. ont eu lieu surtout dans la dernière moitié de notre siècle et elles ont offert aux spécialistes de nombreux résultats importants. C'est par l'intermédiaire de ces amples investigations qu'on a pu obtenir des données remarquables qui ont complété, dans la plupart des cas, d'une manière considérable, les informations des sources écrites sur les Slaves.

En ce qui concerne la présence des Slaves dans l'espace carpato-danubien, les recherches archéologiques entreprises jusqu'à présent n'ont pas réussi à découvrir des vestiges qui appartiennent sûrement à cette population et qui soient datés avant le milieu du VIe siècle. Les plus anciennes découvertes d'origine slave attestées sur le territoire carpato-danubien apparaissent toujours dans des habitats ou des nécropoles et sont d'habitude accompagnées de vestiges autochtones et byzantines, appartenant dans la plupart des cas à la période de la seconde moitié du VIe siècle et du début du siècle suivant. Jusqu'à présent ce sont seulement les découvertes de Ciortești-Iași, Hansca-Ialoveni et Kodyn II – Cernăuți, qui pourraient éventuellement être aussi datées dans la première moitié du VIe siècle, mais pas avant le seconde quart du siècle.

Comme on le sait, les plus caractéristiques éléments slaves anciennes de la période des VIe–VIIIe siècles sont les restes céramiques. Ceux-ci ont été groupés en deux groupes principaux, l'un appartenant à l'aspect culturel du type *Korčea*, attribuée aux *Slavins* et l'autre mis à la charge de l'aspect culturel du type *Penkovka*, attribuée aux *Antes*.

L'analyse des découvertes slaves montre clairement que la céramique du type *Korčea* est plus répandue. Au contraire, l'aspect céramique du type *Penkovka* est beaucoup plus rare au nord du Bas-Danube.

Il est possible que, vers la fin du VIIe siècle, à la suite de la pénétration vers le sud du Danube des groupes de Bulgares ou peut-être comme une conséquence du déplacement des détachements avars du IIème Khaganath, certains groupes de Slaves se soient peu à peu infiltrés dans l'est des Carpates et dans le centre de la Transylvanie. Elles sont attestés par une série de découvertes caractéristiques datables en général vers la fin du VIIe siècle et le début du VIIIe. Ces découvertes sont représentées par de vases entiers ou fragmentaires ornés avec de motifs décoratifs spécifiques pour la céramique slave du type *Romen* ou *Borševo*.

À côté des restes céramiques de certains complexes d'habitation ou parfois isolément, on a aussi se faisant remarquer surtout les couteaux en fer pourvus à l'un des bout de volutes.

C'est toujours en liaison avec la présence des Slaves dans les territoires du nord du Bas-Danube qu'on doit mettre une série d'éléments de cult, comme les statuettes miniaturales en terre glaise, représentant d'une manière schématique des gens et des animaux, tout comme de petits pains en terre glaise.

La précision des éléments slaves des VIe–VIIIe siècles dans le contexte de l'évolution de la société de ces régions présente une importance particulière, car c'est par leur intermédiaire qu'on offre la possibilité d'une meilleure connaissance des contributions que les Slaves ont apportés à la définitivité des traits qui caractérisent la civilisation de cette partie de l'Europe de sud-est.

Légende des figures

Fig. 1. Carte des principales objectifs des VIe–VIIIe siècles n.è. contenant des vestiges slaves, dans l'espace carpatho-danubienne. 1, Rașcov; 2, Pereryta; 3, Revna; 4, Hliboca; 5, Kodyn; 6, Botoșana; 7, Lozna-Străteni; 8, Suceava-Șipot; 9, Băiceni; 10, Alcedar; 11, Lopatna; 12, Siliște; 13, Trebujeni; 14, Cobusca Veche; 15, Brănești; 16, Ciortești; 17, Iași; 18, Dănceni; 19, Hansca; 20, Davideni; 21, Borniș; 22, Izvoare-Bahna; 23, Dodești; 24, Căndești; 25, Sărata Monteoru; 26, Budureasca; 27, Șirna; 28, București (Soldat Ghivan Străulești, Ciurel, Militari); 29, Băleni; 30, Dulceanca; 31, Balta Verde; 32, Cernat; 33, Poian; 34, Filiași; 35, Sălașuri; 36, Someșeni; 37, Apahida; 38, Nușfalău; 39, Lăpușel; 40, Lazuri; 41, Crăciunești.

Fig. 2. Céramique slave du type *Korceak*. 1, 5, Suceava-Șipot; 2, Botoșana; 3, Sărata Monteoru; 4, 7, Kodyn; 6, Hliboca; 8, București-Străulești; 9, Dulceanca.

Fig. 3. Céramique slave du type *Penkovka*. 1, 9, Sărata Monteoru; 2, Rașcov; 3, Budeni; 4, Dănceni; 5, București-Militari; 6–7, Ciortești; 8, Hliboca.

Fig. 4. Céramique slave des VIIe–IXe siècles. 1–2, Lozna-Străteni; 3, Pareryta; 4, Pojorăni; 5–6, Dodești; 7, 9, Izvoare-Bahna; 8, Oituz.

Fig. 5. Fragments céramiques slaves des VIIe–VIIIe siècles. 1, 7, Lozna-Străteni; 2–4, Hansca; 5, 8, Crăciunești; 6, Pereryta; 9, Odaia.

Fig. 6. Objets des VIe–VIIIe siècles. 1–2, 4, 7, Hansca; 3, Suceava-Șipot; 5, Dulceanca; 6, Siliște; 8, Rașcov; 9, Răteșul Cuzei.

Fig. 7. Couteaux à volutes des VIIIe–IXe siècles. 1, Lozna-Străteni; 2, Revna; 3, Izvoare-Bahna; 4, Trebujeni; 5, Brănești; 6, Alcedar; 7, Bucov; 8, Dinogetia.

Fig. 8. Figurines en terre cuite des VIe–VIIIe siècles. 1, 3–4, 14, 16, Lozna-Străteni; 2, Mălăeștii Vechi; 5, 7–8, 10, 13, Hansca; 6, Dănceni; 9, Scoc; 11, Botoșana; 12, Brănești; 15, Valea Mare.

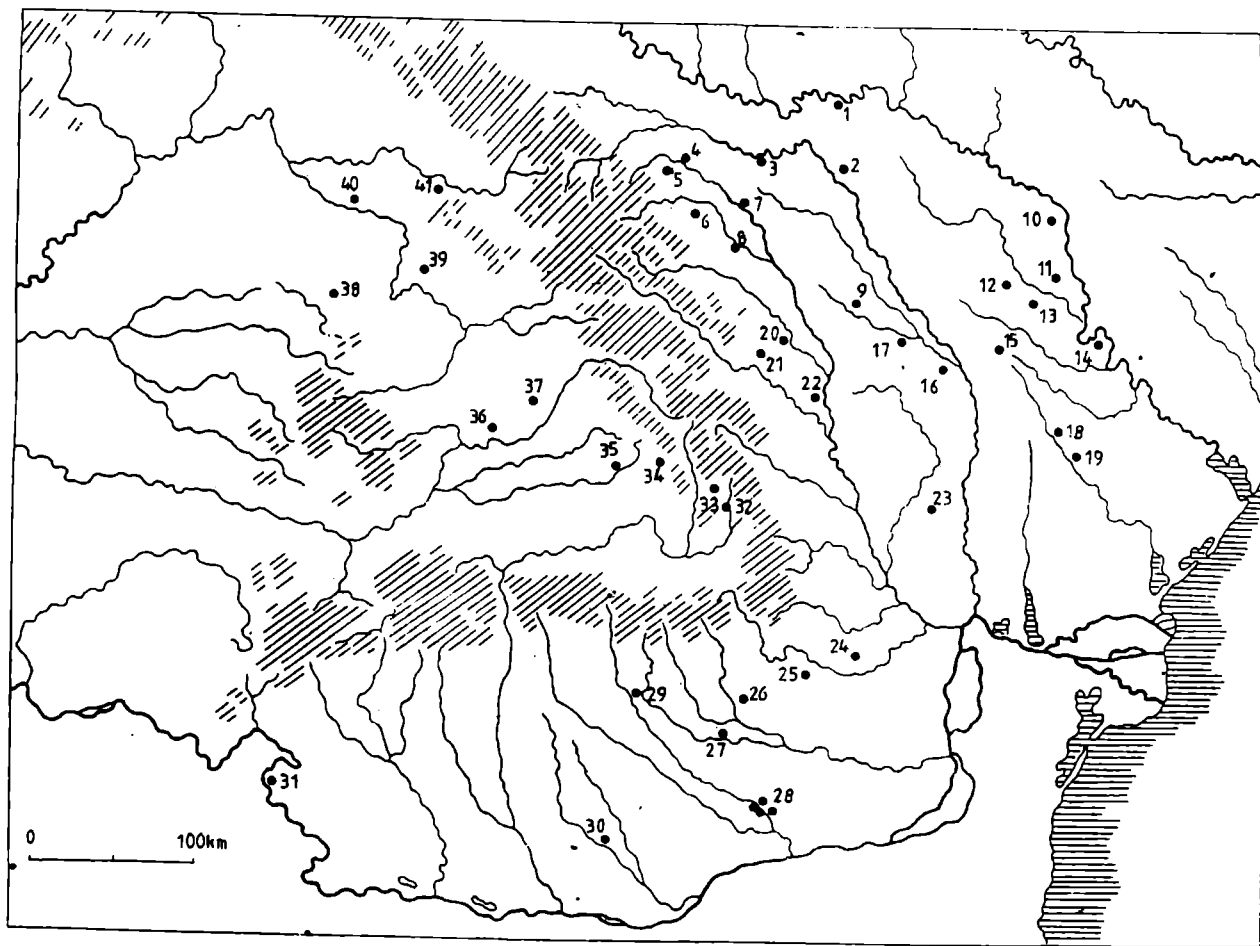

Fig. 1

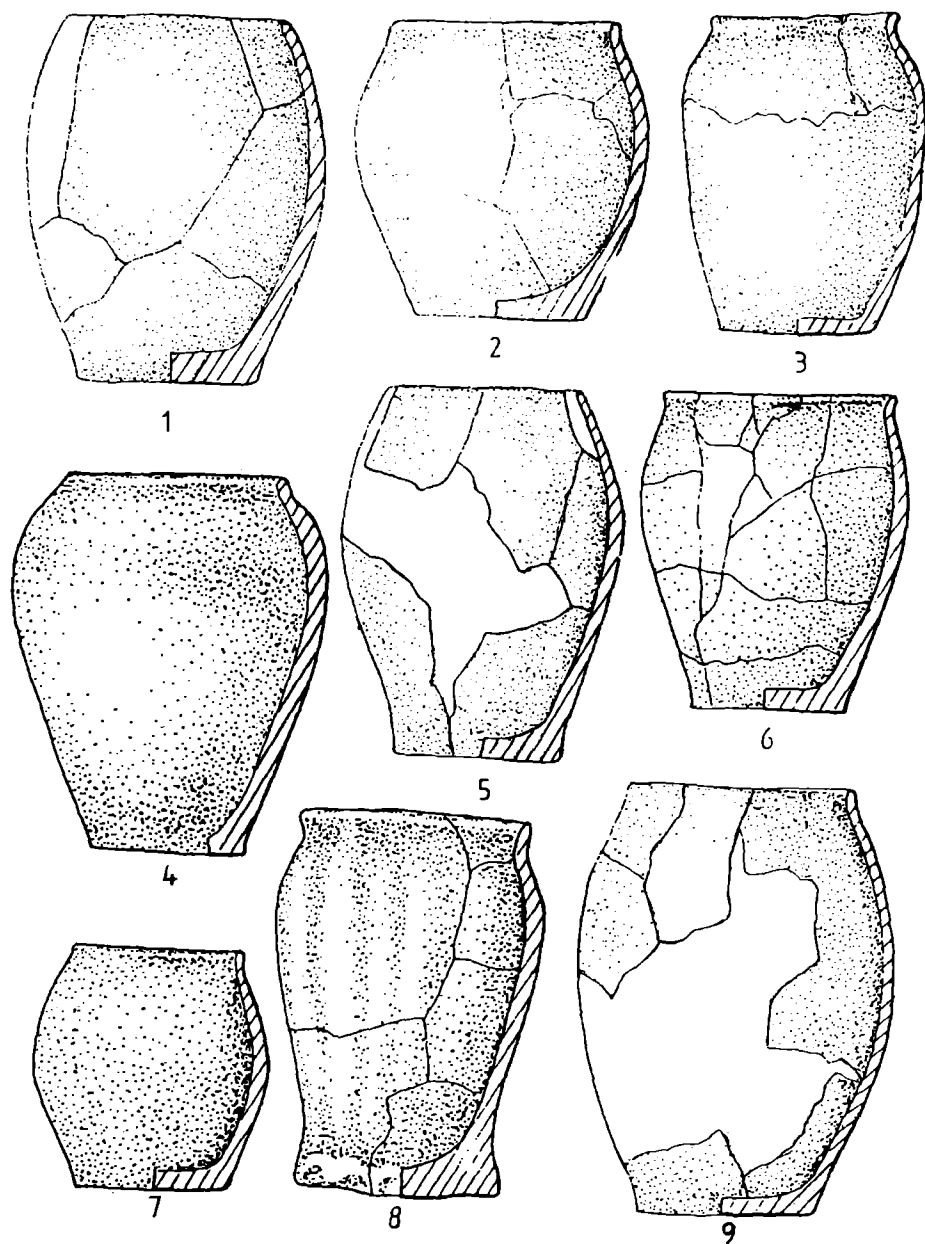

Fig. 2

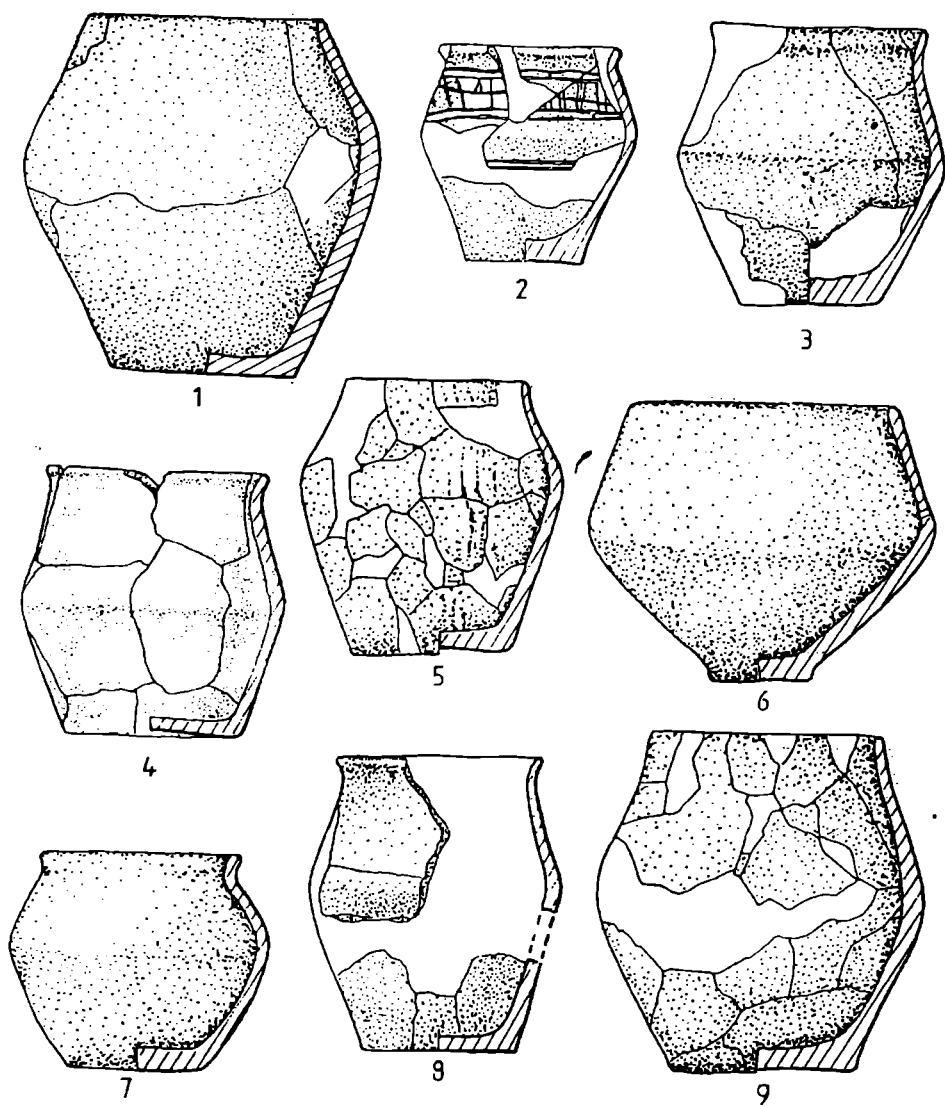

Fig. 3

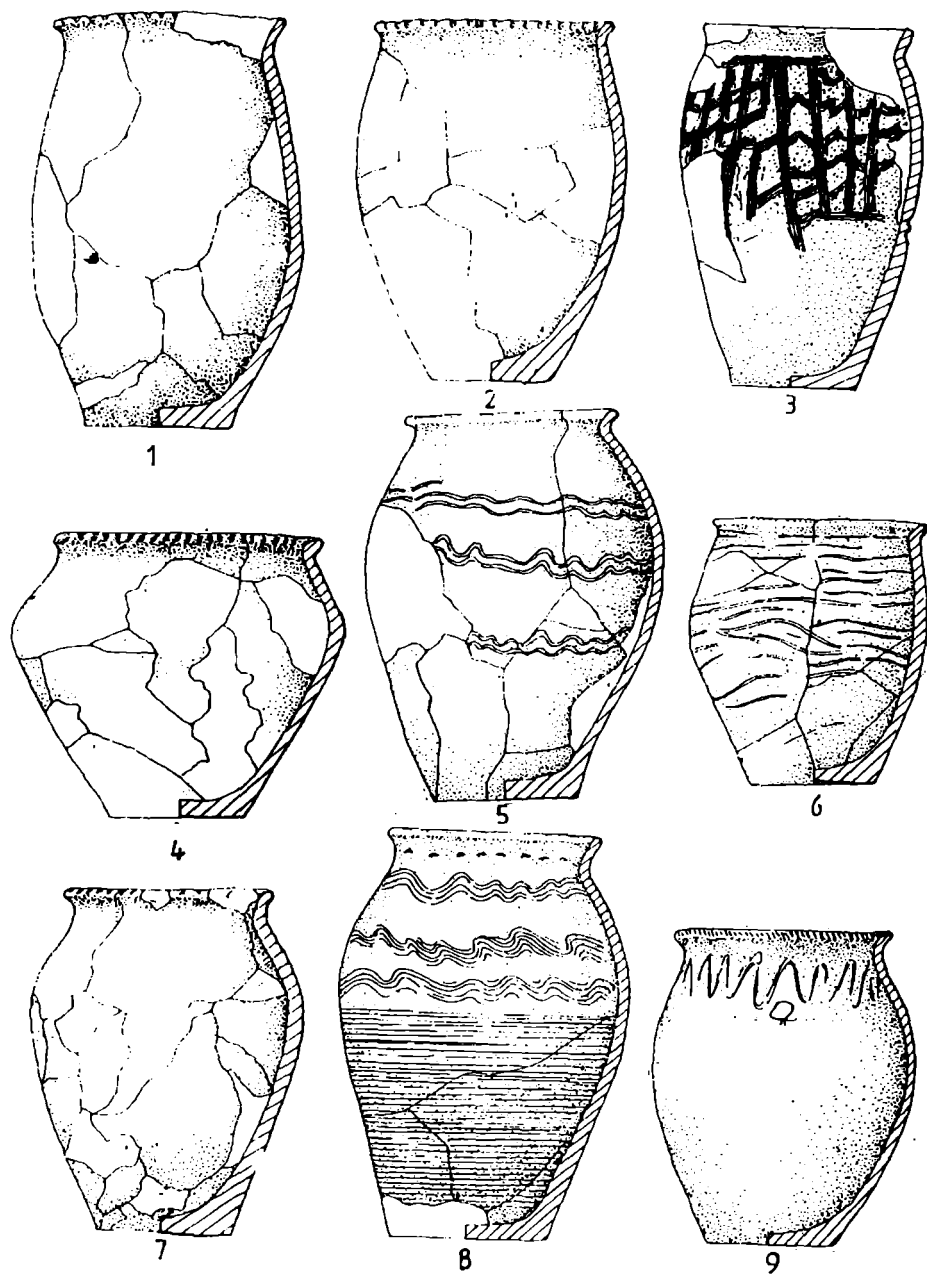

Fig. 4.

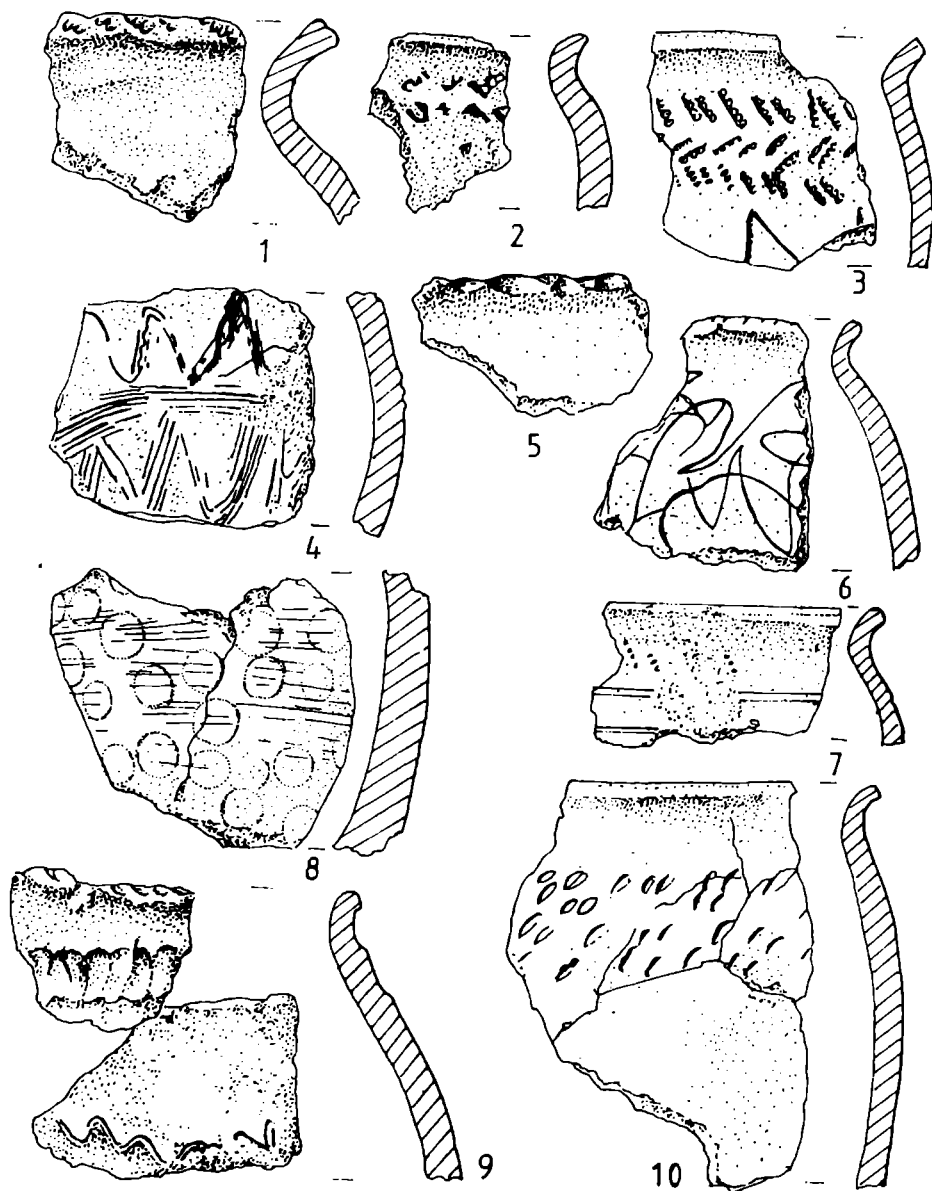

Fig. 5.

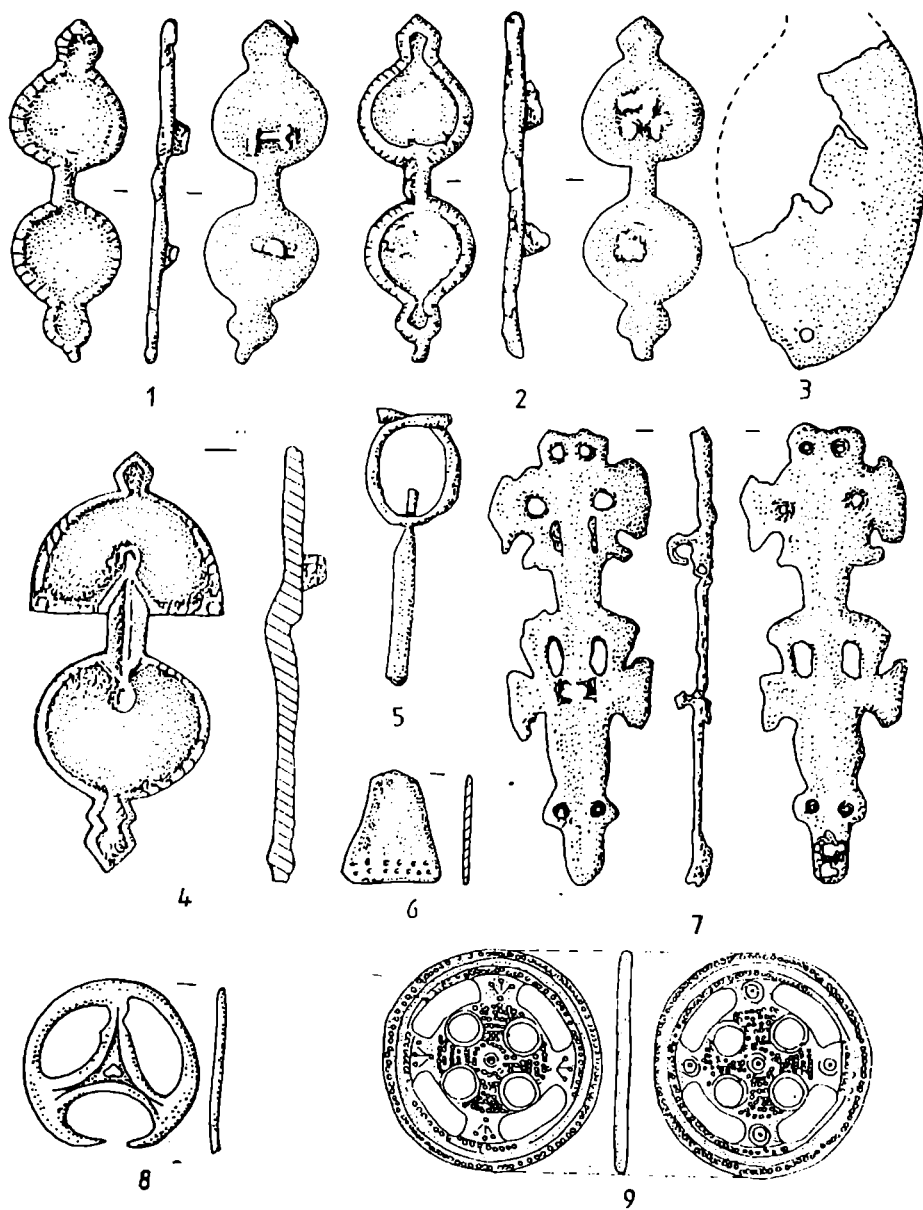

Fig. 6.

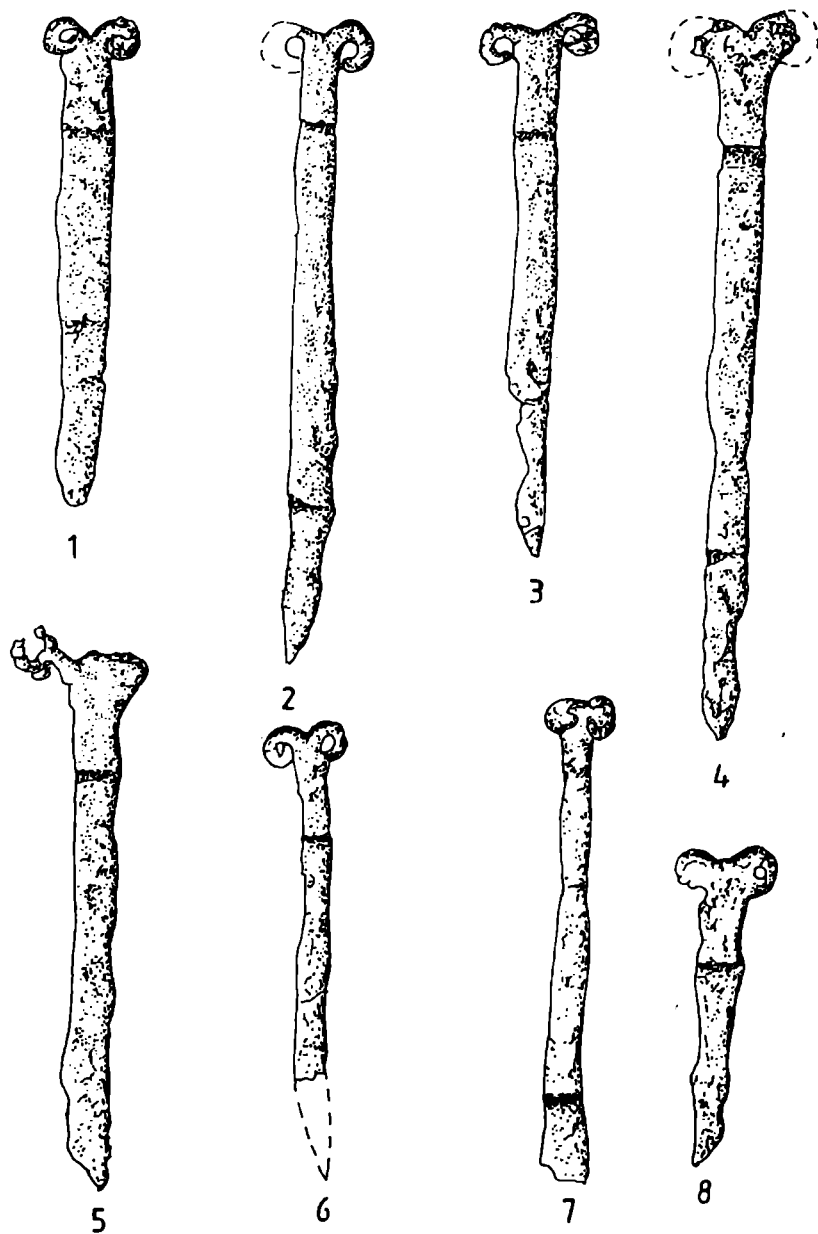

Fig. 7.

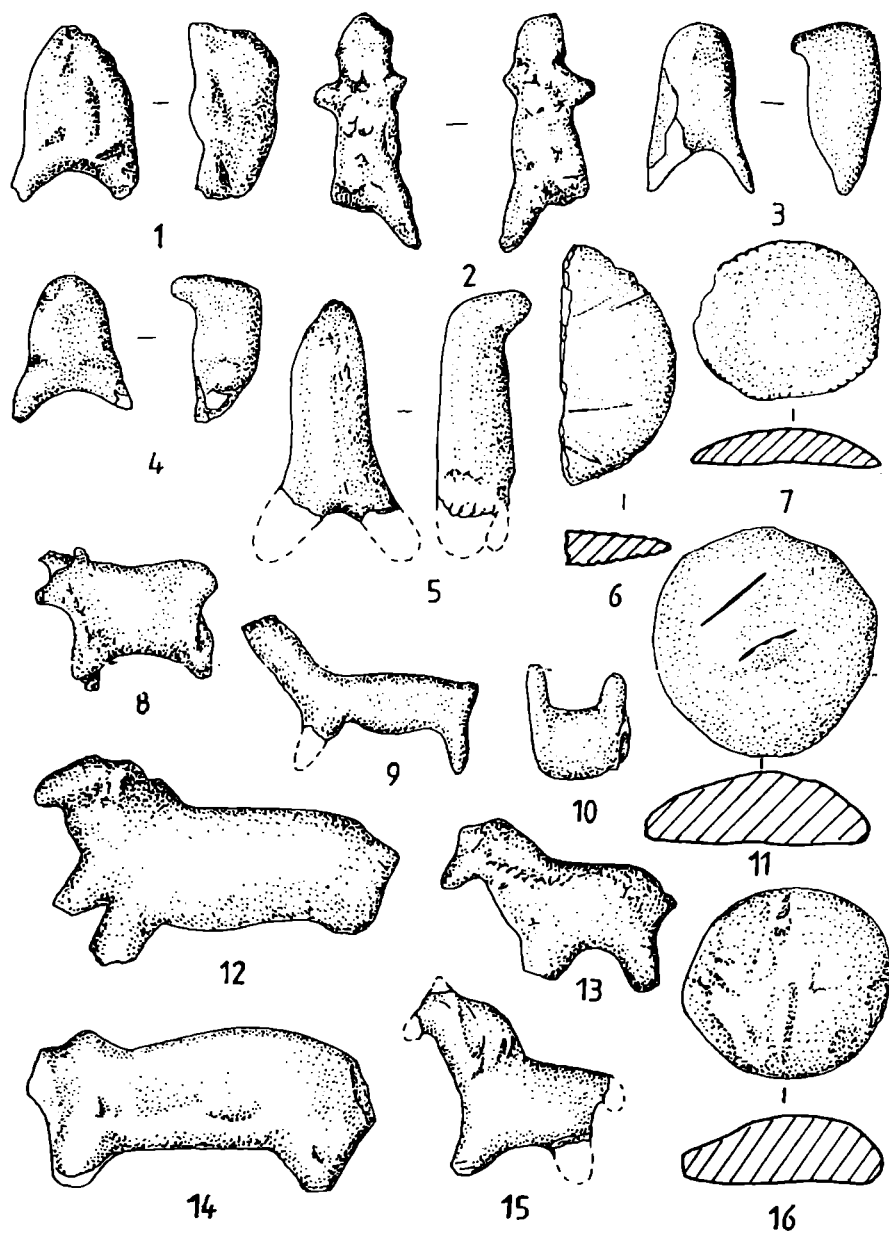

Fig. 8.